

Л. М. Іваніченко

В. Н. СТАНКО — ВИДАТНИЙ ВЧЕНИЙ І ОСВІТЯНСЬКИЙ ДІЯЧ

Володимир Никифорович Станко (1937–2008) — відомий нам як талановитий археолог, історик первісного суспільства та етнолог. В цій людині успішно поєдналися організаторські якості, талант публіциста, чудового лектора та жива зацікавленість у розвитку науки. Разом з тим більшість аспектів життя та діяльності В. Н. Станка є недостатньо розкритими у дослідницькій літературі. Тому метою даної статті є характеристика на основі комплексу маловивчених джерел основних напрямків діяльності В. Н. Станка, висвітлення сторінок біографії професора та показ його ролі в організації науки.

Автор у своїх дослідженнях спирається на статті, присвячені пам'яті В. Н. Станко, а також бере до уваги опубліковані спогади його друзів та колег. Цінні відомості містяться у статтях Агбунова М. В. [1, 2]; Бачинської О. А. [3, 4]; Горбенко К. В. [5], Залізняка Л. М. [6], Кіосака Д. В. [8], Радзиховської Е. А. [9] та Шабашова А. В. [10].

Народився Володимир Никифорович 19 лютого 1937 р. у с. Тернівка під Николаєвом у болгарській родині. Серед його родичів чимало видатних осіб: Сергій Іллєч Цветко (відомий фольклорист та етнолог), професор Віктор Миколайович Бузник, доктор технічних наук, член-кореспондент НАН України, Іван Михайлович Будник — доктор медичних наук, професор Вищої медичної Академії у Санкт-Петербурзі.

Шлях у науку був непростим. Ще підлітком В. Н. Станко захопився морською романтикою і після закінчення середньої школи подав документи до Миколаївського суднобудівного інституту, але через слабкий зір не прийшов медичну комісію. Колеги В. Н. Станка вважають цей випадок першим поворотом фортуни [1, с. 369]. Проробивши електриком на Миколаївській

електростанції, наступного, 1955-го р. він вступає на історико-філологічний факультет університету у Ростові-на-Дону. Однак даний факультет не повністю відповідав прагненням юнака. І після другого курсу студент В. Н. Станко перевівся на історичний факультет Одеського державного університету імені І. І. Мечникова. Тут, під науковим керівництвом М. Ф. Болтенка та М. С. Сініцина юнак почав займатися античною історією та археологією. На п'ятому курсі навчання виходить його перша наукова публікація, яка буде присвячена знахідці дитячого поховання кочовика під час розвідки у Буджаку (1959). Була також встановлена тема його дипломної роботи — «Становлення та розвиток археології в Одесі». Здавалося, що В. Н. Станко вже визначив коло своїх інтересів. Але 1959-го р. до Одеси приїжджає ленінградська експедиція під керівництвом всевітньо відомого археолога, доктора історичних наук П. Й. Борисковського, одного з кращих спеціалістів в області історії первісного суспільства. Почалися розкопки стоянки кам'яного віку Велика Аккаржа, розташованої неподалік смт Великодолинське Овідіопольського району. І п'ятикурсник В. Н. Станко приймає участь у цих дослідженнях. П. Й. Борисковський звернув увагу на доволі перспективного студента. В результаті, після декількох бесід, професор наполегливо порекомендував йому зайнятися первісною археологією. Цим періодом в Одесі ще ніхто не займався. Як наслідок, студент В. Н. Станко під керівництвом П. Й. Борисковського почав розробляти тему «Мезоліт Північно-Західного Причорномор'я» [1, с. 369]. Після закінчення університету В. Н. Станко був зарахований співробітником Одеського археологічного музею, а не поїхав кудись за розподілом вчителем історії [7, с. 346]. В короткі часі він стане і заступником директора цієї поважної установи. У вересні 1961 р. сталося перше велике відкриття молодого вченого. Палеологічний загін П. Й. Борисковського проводив широкі розвідки стоянок кам'яної доби долинами межиріччя Дністра та Південного Бугу [8, с. 457], на високому горбі над р. Кучурган, навпроти с. Велика Михайлівка. Там В. Н. Станко відкрив багате на знахідки місцезнаходження Гіржеве. Протягом трьох сезонів стоянка була повністю розкопана, ставши першою стаціонарно дослідженою стоянкою в степах Північно-Західного Причорномор'я. Накопичені матеріали були достатніми для

написання кандидатської дисертації, і 1965-го р. В. Н. Станко вступає до аспірантури Інституту археології АН УРСР у Києві [8, с. 458]. Тут його науковим керівником стає відомий археолог С. М. Бібіков. Аспірант В. Н. Станко достроково, через два роки, завершив та блискуче захистив дисертацію («Мезоліт Північно-Західного Причорномор'я»). Після захисту В. Н. Станко під впливом С. М. Бібікова починає цікавитись теоретичними і загальноісторичними проблемами археологічного знання. Він починає розробляти складні питання палеології, палеоекономіки, палеосоціології та палеоетнології [3, с. 8].

У 1968 р. В. Н. Станко повернувся до Одеси, де працював старшим викладачем, доцентом кафедри історії Стародавнього світу та середніх віків історичного факультету ОДУ імені І. І. Мечникова. Він викладав загальні курси («Історія первісного суспільства», «Основи археології», «Основи етнографії»), читав спецкурси та проводив семінари. Духовним наставником його педагогічної діяльності стає П. О. Каришковський. В ці роки В. Н. Станко розпочав розкопки мезолітичної стоянки Мирне (Кілійський район Одеської області). Дослідник використав найновіші методи досліджень, що дало підстави для оригінальних реконструкцій палеоекології, палеоекономіки і палеосоціології населення Степової України епохи мезоліту. Це стало основою для написання монографії «Мирное. Проблемы мезолита Северного Причерноморья» і через рік — захисту докторської дисертації, з висновками якої не відразу погодився науковий світ.

У 1976 р. за ініціативою В. Н. Станка в Одесі було створено Відділ Північно-Західного Причорномор'я Інституту археології АН УРСР, який він безперервно очолював до 1989 р. Основним науковим завданням Відділу було проведення охоронних робіт на новобудовах Одеської області. За ці роки співробітниками відділу було захищено 2 докторських та 7 кандидатських дисертацій, видано 7 монографій та 5 збірок наукових праць. Сьогодні Відділ є одним з провідних наукових центрів археологічного дослідження старожитностей Півдня України [2, с. 328].

1978-го р. В. Н. Станко розпочинає широкомасштабні розкопки пізньопалеолітичних пам'яток у долині р. Бакшали (с. Анетівка Доманівського району Миколаївської області). Куль-

турний шар виявився настільки багатим, що визначило археологічну долю археолога на наступні тридцять років. Розкопки набули загальноосвітнього значення. Експедиційний досвід Аневтівки став своєрідною школою для багатьох поколінь студентів [8, с. 458]. У 1990 р. на особисте запрошення ректора — І. П. Зелінського В. Н. Станко повністю переходить в університет. Тоді ж йому присуджено звання професора. У 1993–1999 рр. він очолював створену ним кафедру Археології та етнології України, у рамках якої здійснюється підготовка студентів за спеціальностями «Археологія» (з 1996 р.) та «Етнологія» (з 1998 р.). Ним розроблені та читались нові спецкурси з історії України, археології кам'яної доби Північного Причорномор'я. За його ініціативою та під його керівництвом було поновлено розробку етнологічної проблематики [2, с. 328]. Вперше за всю історію незалежної України складається могутня за потенціалом регіональна школа. Спільно з болгарськими, грецькими й українськими колегами — приятелями він почав комплексне дослідження рідної Тернівки. У «пошуках коріння» ним виявлено і введено у науковий обіг документальні джерела з минулого і культури болгар Північного Причорномор'я [8, с. 460].

Протягом 1994–2003 рр. В. Н. Станко працює деканом ОДУ (з 2000 р. — ОНУ) імені І. І. Мечникова. Він відстоює високі принципи фундаментальної гуманітарної освіти, намагається зберегти та продовжити найкращі традиції гуманітарного факультету. Ряд його ініціатив сприяє становленню професійних істориків та археологів. У 1996 р. він створив Спеціалізовану Раду із захисту кандидатських, а з 1999 р. — докторських дисертацій в ОНУ імені І. І. Мечникова зі спеціальностей «Історія України» і «Всесвітня історія» [8, с. 460]. В. Н. Станко стає головою Ради. Під його керівництвом підготовлені і успішно захищені більше десятка кандидатських дисертацій [3, с. 10].

У 2004–2007 рр. В. Н. Станко працював професором на кафедрі історії України у Миколаївському державному університеті імені В. А. Сухомлинського, а з 2007 р. й до кінця життя — професором кафедри історії Миколаївського державного гуманітарного університету імені Петра Могили. Всі ці роки він також допомагав у становленні філії ОНУ імені І. І. Мечникова у м. Первомайську Миколаївської області, читав там лекції, був керівником археологічної практики у студентів ВНЗ.

В. Н. Станко був автором понад 150 наукових праць, присвячених актуальним напрямкам первісної історії та археології. Основні результати його досліджень були викладені у доповідях на престижних наукових форумах у Толбухіні (Добричі), Софії (Болгарія); Оксфорді, Кембриджі, Нью-Кастлі-на-Тайні (Велика Британія); Парижі і Тулузі (Франція); Берліні (Німеччина); Варшаві і Кракові (Польща); Санкт-Петербурзі і Москві та інших.

В різні роки він очолював виконання низки держбюджетних тем. За його участю було організовано проведення багатьох міжнародних історичних, археологічних та етнологічних наукових конференцій. В. Н. Станко був також науковим керівником міжнародного проекту в рамках програми «INTAS». Цей видатний вчений здійснював активну видавничу діяльність. З 1989 р. він був постійним членом редколегії журналу «Археологія». При його активній підтримці виходили друком «Історичне краєзнавство Одещини» (1992–1995), «Старожитності Причорномор'я» (1995), «Етнографія Півдня України», «Записки історичного факультету ОДУ» (1995–2004), «Археология и этнология Восточной Европы. Материалы и исследования» (1997–2002), «Одеська болгаристика» (2003–2006), «Българите в Северного Причерноморье: Исследования и материалы» (2006), «Науковий вісник Миколаївського державного університету. Історичні науки» (2005) та ін. [2, с. 329]. Він був членом Проводу Всеукраїнського та членом Президії обласної філії Товариства охорони пам'яток історії та культури.

В. Н. Станко постійно слідкував та опікувався розгортанням національного відродження серед свого болгарського народу. Він ініціює з 1996 р. та очолює Одеське науково-дослідницьке товариство (разом з В. О. Колесник). Це об'єднання дослідників стає поважною складовою Асоціації болгар України і, разом з тим, користується авторитетом у колі болгаристів [3, с. 10]. Також він був одним з основних організаторів двох великих міжнародних конференцій, присвячених проблемам болгаристики, — «Міжнародної конференції, присвяченої 120-літтю звільнення Болгарії від османського іґа» та наступної конференції «Болгари у Північному Причорномор'ї» [10, с. 393].

За вагомий внесок у науку та освіту В. Н. Станко отримав низку нагород, почесних звань та премій: Міжнародна премія «INTAS» (1997), Державна премія України (як автора та редак-

тора 1-го тому трьохтомної «Давньої історії України», 2002), Пам'ятна медаль «200 років Тернівці» (2003), Золота медаль «Ветеран праці» України, Почесна грамота міністерства освіти і науки, Пам'ятний знак Одеської облдержадміністрації, звання «Людина року» Асоціації болгар України (2007); нагород республіки Болгарії: Ордена Паїсія Хілендарського» першого ступеня (2007), Почесної медалі «Івана Вазова» (2007) та ін. [2, с. 329].

В. Н. Станко залишив низку незавершених дослідницьких проектів, неопублікованих статей. В рамках започаткованого ним спільного українсько-італійського проекту «Радіовуглецева хронологія мезоліту Північного Причорномор'я» було на решті одержано перші результати. Ще за життя В. Н. Станко склав програму радіовуглецевого датування поселення Мирне. Висновки, які надійшли вже після смерті дослідника з Гронінгенської лабораторії, цілком підтвердили його очікування. Зокрема, підтверджено хронологію стоянки — вона функціонувала у другій половині бореального періоду [8, с. 462].

В. Н. Станку було присвячено меморіальну дошку, відкрити на його будинку у с. Тернівці. 16 лютого 2009 р. на Анетівці II було також зведено пам'ятник — на верхівці того самого мису, де 30 років шукав археологічне щастя цей видатний археолог. 19 лютого того ж року у Чорноморському державному університеті імені Петра Могили (м. Миколаїв) були проведені Перші Станковські читання.

У В. Н. Станка залишилось багато талановитих учнів. Він був для них терплячим наставником і другом, разом з тим — суворим вчителем. Тим, кому довелося зустрічатися, спілкуватися та працювати з ним, пощастило. Кожному він віддав частку свого тепла, знань, досвіду, мудрості і таланту [4, с. 237].

Таким чином, вищенаведений невеликий огляд життя та діяльності В. Н. Станка доводить, що здобутки, ідеї та знахідки цього талановитого дослідника продовжують жити у науці. Він зумів реалізувати свої найкращі якості і дати довгостроковий імпульс розвитку науки.

Джерела та література

1. Агбунов М. В. В. Н. Станко как организатор науки // Лукомор'я: археологія, етнологія, історія Північно-Західного Причорномор'я. — Одеса, 2009. — С. 369–376.

2. Агбунов М. В., Дзиговський О. М., Шабашов А. В. Володимир Никифорович Станко // Лукомор'я: археологія, етнологія, історія Північно-Західного Причорномор'я. — Одеса, 2009. — С. 327–368.
3. Бачинська О. А. Вітаємо ювіляра // Человек в истории и культуре. Сборник научных работ в честь 70-летия лауреата Государственной премии Украины, академика РАЕН, профессора, доктора исторических наук Владимира Никифоровича Станко. — Одесса — Терновка, 2007. — С. 8–10.
4. Бачинська О. А. Володимир Никифорович Станко // УІЖ. — 2008. — № 3. — С. 237.
5. Горбенко К. В., Смирнов А. И. Владимир Никифорович Станко: последние годы творческого пути // Лукомор'я: археологія, етнологія, історія Північно-Західного Причорномор'я. — Одеса, 2009. — С. 378–380.
6. Залізник Л. М. Пам'яті Володимира Никифоровича Станко // Археологія. — 2008. — № 2. — С. 111–113.
7. Історія Одеського університету (1865–2000). — Одеса, 2000. — С. 184.
8. Кюсак Д. В., Пригарін О. А. Пам'яті вчителя // ЗІФ. — Вип. 19. — Одеса, 2008. — С. 456–462.
9. Радзиховська Е. А. В. Н. Станко как исследователь этнокультурного процесса в первобытности в Северном Причерноморье // Лукомор'я: археологія, етнологія, історія Північно-Західного Причорномор'я. — Одеса, 2009. — С. 381–384.
10. Шабашов А. В. Владимир Никифорович Станко как этнолог // Лукомор'я: археологія, етнологія, історія Північно-Західного Причорномор'я. — Одеса, 2009. — С. 385–399.

Анотації

Иваниченко Л. М. Н. В. Станко — известный деятель образования и ученый.

В статье освящается жизненный и творческий путь известного археолога, историка первобытного общества, этнолога В. Н. Станко. Уделяется особое внимание его деятельности как организатора науки. В статье подчеркивается, что В.Н. Станко сыграл решающую роль в формировании ряда научных подразделений на Юге Украины.

Ivanichenko L. M. Stanko N. V. — a famous educator and scientist.

The article is devoted to the work and life of the famous archeologist, historian of the primitive society and the ethnologist V. N. Stanko. Special attention is given to his work as a science mastermind and organizer. It is highlighted that Stanko played a crucial role in the forming of several scientific subdivisions in the South of Ukraine.